

„Szeressétek és énekeljétek dalainkat!”

GONDOK ÉS EREDMÉNYEK A ROMÁNIAI MAGYAR DALOSKULTÚRÁBAN

1972 áprilisában *Tavaszi szél vizet áraszt* címmel kétszáz, válogatottan szép magyar népdal jelent meg a bukaresti Kriterion Könyvkiadónál. Ez a kislakú, zsebben hordozható népdalgyűjtemény, melyet összeállítója, Almási István fiatal kolozsvári zenefolklorista szakszerű magyarázatokkal, a magyar népzene legjellemzőbb tulajdonságainak bemutatásával látott el, a napjainkban új virágzásnak indult romániai magyar zenei művelődés fontos eseménye. Az elődnek vallott, *A mi dalaink* nevet viselő ifjúsági daloskönyv először 1936-ban látott napvilágot. Nyolc esztendő alatt nyolc kiadást ért meg. Példányszáma megközelítette az ötvenezretet, a közreadott dalok pedig az első kiadástól az utolsóig hetvenről kétszázharmincra szaporodtak. Nyomában a népdalok szeretetére nevelő egészséges daloskultúra bontakozott ki. A történelmi változások azonban nem engedték beérni *A mi dalaink* gyümölcseit. Az 1950-es években érvényre jutott művelődéspolitikát mind a román, mind a magyar nemzetiségi iskolákból száműzte az ének-zene oktatást. Toduța neves román zeneszerző mondotta nemrégiben erről a korszakról: „E korlátozások eredményeképpen állíthatjuk, hogy tanulóifjúságunk gyakorlatilag nem énekel” (Igaz Szó, 1970. 9. 445.). Ezért akár címe is lehetne az Almási szerkesztette kötetnek a mottóul választott Kalevala-strófa utolsó sora: „Ideje volna énekelni.” Ma már ugyanis nyilvánvaló, hogy a zenei anyanyelv megtanulása és ápolása társadalmi igénye a romániai magyaroknak. Amint egy közelmúltban lezajlott vita is tanúsítja, a népdal és az általános zenei művelődés iránti érdeklődés megélnékvült.

A *Művelődés* című folyóirat tavaly októberben közölte Balázs Árpád — hajdan Zilahon élt — nótaszerző néhány dallamát. Ezért bukaresti *A hét* éles hangú glosszával róttta meg (1971/48.). De nem maradt annyiban a dolog, mert közbelépett a „magyar nótá”-nak nevezett műdalt védelmező zilahi olvasó, akinek a levelét viszont a hetilap zenei rovata nem hagyhatta szó nélkül. Így pattant ki *A hét* hasábjain a „nótapör”.

A romániai viszonyokat nem ismerő csodálkozhat azon, hogy Erdélyben, a magyar népzene kincsesbányájában a népdalért a műdal ellenében kell vitatkozni. Pedig Kallós Zoltán, a magyar folklór egyik legfrissebb eseményének, a méltán csodálatot és elismerést kiváltó *Balladák könyvének* a gyűjtője, éppen a kiadó tisztviselőinek kételkedésére vett magnetofonszalagra tucatszámra szebbnél szebb énekelte balladákat. Csak néhány szakmabeli tudja, hogy a városok tövében is milyen értékekre lelhet. A Bartók óta oly gyakran emlegetett „tisza forrás” közvetlen közel fakad. Legtöbben azonban a megszokottság közönyével és süket füllel mennek el vasárnap délutánonként a kolozsvári „cselédkorzón” éneklő-táncoló széki leánykák mellett. „A mi dalaink”-at éneklő nemzedék nagyon szűk réteg maradt.

Nehéz a vitában pontosan eligazodni. Akik szót kaptak, mind egyetértettek abban, hogy a zenei anyanyelv alapja a népdal, és a „magyar nóta” — egynéhány kivételével — értéktelen. A vitázók talán azon a ponton oszthatók mégis két táborra, hogy az egyik fél, a mai romániai zenekultúra állapotát figyelembe véve,

pusztán az anyanyelven éneklést is — legyen az akár műdal — előrehaladásnak tartja, a másik fél szigorúbb, ennyi engedményt sem tesz. A vita nagy szenvedéllyel, olykor éles hangon, sőt türelmetlenül zajlott. Az álláspontok védelmében mindenkéltől részletes zenei-zenetörténeti érvelés folyt, egyben azt is bizonyítván, hogy az olvasó hiányolja az efféle ismereteket. Akadt, aki tudományos értekezéssel vetekedő hozzászólással bizonyította, mennyire silány és ízlésromboló a „magyar nóta” dallama és szövege. Mások igyekeztek a megbecsülésre méltó „java réteget” kiválasztani. Volt olvasó, aki az alkotmányra hivatkozott, mert állampolgári és nemzeti jogait érezte magát sértve a műdalt „bántó” zenekritikusok írásaitól. Társa a román televízió és a budapesti rádió műsoraira, mint tekintélyekre hivatkozott. Egy nagyüzem főmérnöke ezeket írta: „Hogyan szeressék sokan a népdalokat, amikor keveseknek van szerencséje, hogy egyáltalán megismerhessék azokat?!” (1972/15.). Végül is a majdnem három hónapig húzódó eszmecsere az volt a legnagyobb eredménye, hogy évtizedes mulasztásokra derült fény. Amit eddig csak a legjobb szakemberek tudtak, az most a javítás-pótlás sürgetésével együtt széles publicitást kapott: nagyon sokan vannak, akik elsősorban a népies műdalt fogadják el zenének, és a legnagyobb gond a korszerű zenei nevelés hiánya. „Van-e nálunk általános zenekultúra? Hümmögő igen a válasz...” „Kielégítő-e az azt megalapozó általános zeneoktatás? Erre már csak fejcsóváló »távolról sem«-mel felelhetünk.” „Népdalalapú-e zenekultúránk? Még nem” — rajzolta föl a kérdéskört L. Bakk Anikó zenepedagógus (1972/12.). Az egyik főokot pedig Márkos Albert zeneszerzőtanár mondta el: „Jóllehet a kolozsvári Gheorghe Dima Zenekonzervatóriumban több tárgyat tanítanak magyar nyelven is, mégisincs kellőképpen biztosítva annak a lehetősége, hogy a magyar anyanyelvű hallgatók szervezett formában ismerkedhessenek meg a magyar folklórral, s ennek révén zenei anyanyelvünkkel, az anyanyelvre épült kórusrepertoárral...” (Korunk, 1972/5. 746.)

Az ismertett vitának előzményei is voltak. A romániai magyar sajtóban két-három éve szaporodtak meg a népdallal és az anyanyelvi zenekultúrával kapcsolatos írások. 1969-ben kisebb vita zajlott le az *Ifjúmunkás* című hetilapban, melyből egyértelműen leszűrődött, hogy sürögösen szükség van népdalgyűjtemények kiadására. Az igény kielégítése többfajta utat talált magának. Néhány megyei művelődési ház élve kiadói jogával, dalosfüzeteket jelentetett meg. Marosvásárhelyen középiskolás diákok friss gyűjtéseit, Csíkszeredában és Sepsiszentgyörgyön zeneitanárok gyűjteményét tették közzé. Ezek a példaadó kiadványok azonban szűk körben terjedtek, nem kerültek könyvesboltokba. Szélesebb rétegekhez szólnak a népi kultúrát jelesen ápoló *Művelődés* „Vadrózsák” rovatában hónapról hónapra megjelenő dalok, a parasztság hetilapjának, a *Falvak Dolgozó Népe*nek és a megyei lapoknak a „népdalos oldalai”. Az utóbbiak bizonyítják, hogy nemcsak a székely megyékben van anyag dalosfüzetek megjelenetésére. A jubileumi Bartók-évben szinte minden folyóirat és lap megragadta az alkalmat, hogy a nagy zeneszerző emlékének tematikus különszámot szenteljen. Az *Igaz Szóban* jelent meg a fiatal zeneszerző-nemzedék tehetséges tagjának, Szabó Csabának elvi fontosságú tanulmánya, amely a zenei anyanyelv ügyében zászlóbontás-értékű cselekedetté vált (1970/9. 443—449.).

Mindez már önmagában jelentős eredmény, de igazi értelmet a párhuzamosan föllendülő kórusmozgalommal együtt kapott. A kórusok sorsa sok hasonlóságot és azonosságot mutat a népdaléneklésével. Nem egy hetven, nyolcvan, sőt annál is több éves múltra tekint vissza. Az első világháború után megalakult Romániai Magyar Dalosszövetségnek virágkorában több mint kétszáz énekkar volt a tagja. A szövetség a második világháború után fölvette Bartók Béla nevét, de a zenekultúra egészét érintő káros intézkedések megszüntették működését. Ma ismét egyre gyakrabban hivatkoznak sikeres munkájára. Emléke leginkább a dalostalálkozókön támad föl. A találkozó megrendezésében a Nyárad mentiek voltak az úttörők, 1971 őszen két év alatt már ötödszörre gyűltek össze. Peldájukat követték a Kis-Küküllő mentiek, sőt az idén tavasszal Egerbegeny nyolc, Kolozsvár környéki kórus remélhetőleg új találkozó hagyományának alapját vetette meg. De nemcsak

a falvakon találunk egymásra az énekelni szerető emberek. Egy esztendő leforgása alatt Románia olyan távoli pontjain alakult, illetőleg újra megalakult városi magyar énekkar, mint Brassó, Máramarossziget, Temesvár. Fölelednek a hajdani dalárdás szokások. Sok helyen újraavatják a számos találkozózt megjárt, féltve őrzött zászlókat. Egyes énekkarok „átmentették” az érdektelenség évein a régi szervezeti hagyományokat, maguk választják vezetőiket és ügyei intézőit, a karnagyot, az elnököt, a titkárt, maguk döntenek a kórus jelvénye, zászlaja, egyenruhája felől. Áldozatkészségben, vállalásban nincs hiány, de nem mindig elegendő az együtténeklés szeretete, itt is érződik a zenei oktatás hiánya: „... továbbra is megoldatlan kérdés a karvezetők felkészítésének problémája. Ma is láttuk, milyen kevés közöttük a zeneszakos tanár. Így nem csoda, hogy a felkészültség sok esetben hiányos. Ha ez a lelkesedés, ami itt megnyilvánult, szakmai tudással párosulna, akkor ezek a kórusok hamarosan el tudnák érni a legjobb országos szintet” — nyilatkozta Szabó Csaba az idei Küküllő menti találkozóról (Falvak Dolgozó Népe, 1972. V. 24.). A karnagyhiányon a kolozsvári zeneszerzők és zenetudósok úgy igyekeznek segíteni, hogy a maguk költségén vonatoznak és buszoznak ki a közeli falvakba a közös éneklésre összegyűlték vezetésére és tanítására. A dalostalálkozók műsorain pedig egyre nagyobb számban találkozni a romániai magyar zeneszerzők, Birtalan József, Hubbesz Walter, Szabó Csaba és mások új kórusműveivel és népdalfeldolgozásaival. Egyre többen ír a sajtó a zenei tantervek hiányosságairól és a világszerte elterjedt „Kodály-módszer” romániai alkalmazásának szükségéről, amely a zenei anyanyelv elsajátításában hatékonynak bizonyulván, mind a magyar, mind a román ifjúságnak gyarapodására válhat. Legutóbb a zeneszerző Nagy István, Kodály kórusainak első és maig legavatottabb erdélyi megszólaltatója, személyes példájával tett bizonyosságot mellette (Korunk, 1972/5.). Úgy tetszik azonban, hogy a feladatok és lehetőségek köre még szélesebb. Nagyon sok községben és városban, ahol évtizedekkel előbb volt, ma nincs magyar énekkar. A kórustalálkozók hatósugara — helyi jellegük miatt — szűk, egész nagy vidékek kimaradnak belőle. Még mindig kevés az olcsó, könnyen hozzáférhető népdalkiadvány. Nincs a romániai magyar zenekultúrának rendszeres sajtója, hogy csak néhányat említsünk az újságokban felvetődött problémákról.

„Zenei jelenünk lényegét egyetlen mondatba sűrítetném: nem élünk eléggé jogainkkal, nem teljesítjük eléggé kötelességeinket, nem használjuk eléggé a Bartók és Kodály adta nagy ajándékot” — Vermesy Péter zeneszerző fogalmazott ilyen élesen és határozottan (Korunk, 1972/5. 665.). A kibontakozó és egyre gazdagodó általános zenei műveltség, a népdal növekvő becsülete, a kórusok szeretete, a zenei anyanyelv fontosságának társadalmi szinten történt fölismerése mind azt ígéri, hogy ha következetesen haladnak a megkezdett úton, hamarosan nem kell majd ilyen szemrehányó, önkritikus mondatokat leírni. Minden jel arra vall, hogy a dalosok serege győzedelmeskedni fog. Fogékony lelkekhez szól az óhajtás, ami harminchat esztendeje „A mi dalaink”-ban először és most Almási István gyűjteményében ismét utolsó mondatként elhangzott: „Szeressétek és énekeljétek dalainkat!”

KÓSA LÁSZLÓ